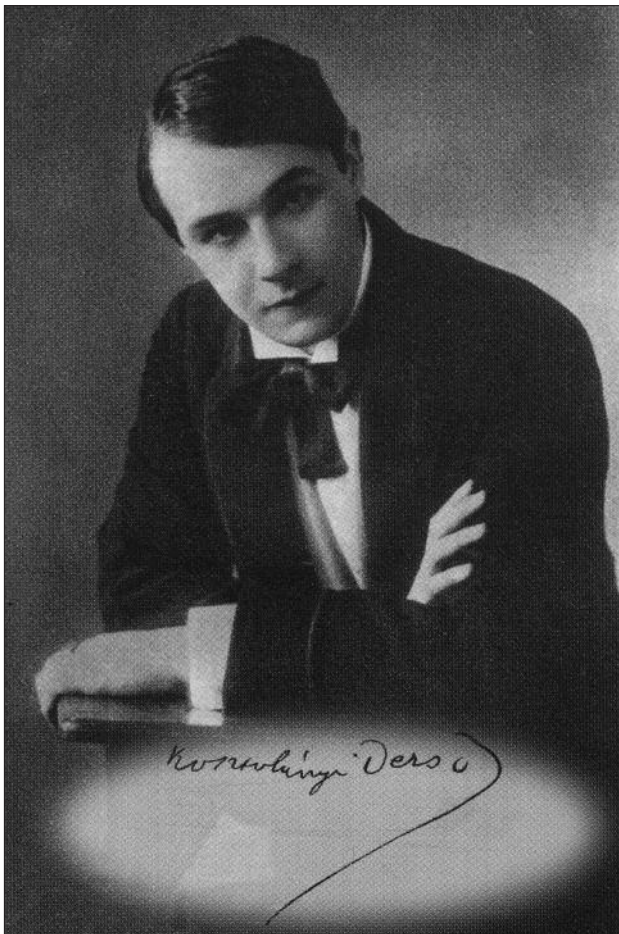

EGY ÉS MÁR AZ ÍRÁSRÓL

Kosztolányi Dezső

Kosztolányi Dezső
(1885-1936)

Munkád kitűnő. Talán csak egyet kifogásolnék. Néha túlságosan kielégít. Jobb volna, ha kissé éhesen bocsátanál el. Az írást is akkor kell abbahagyni, mint az evést: amikor legjobban esik.

Tehát ahol szükségét látod, húzz egyet-mást. Hogy mit? Ilyesmire bajos felelni. A mi mesterségünkben rombolni annyi, mint alkotni

Hidd el, nincs nagyobb művészet a törlésnél. Én, ha tőlem függne, az iskolában ezt előbb tanítanám, mint a fogalmazást. Végre az alkotás is ezzel kezdődik. Elhagyunk valamit, ezer millió dolgot, melyet mellékesnek tartunk, és kiemelünk valamit, egyetlenegy dolgot, melyet fontosnak tartunk. Aki tudja, hogy mit ne mond-

jon, az már félig-meddig tudja, hogy mit mondjon.

Tanítványaimmal először is szöveget olvastatnék. Versenyre szólítanám őket, hogy bírálgassák, dúlják föl, marcangolják szét. Díjakat tűznék ki azoknak, akik az értelem és érzés kára nélkül ki tudnak belőle hagyni. Nem azt jutalmaznám, aki egy tetszetős jelzöt talál ki, vagy egy kerek mondatot hoz össze, hanem azt, aki kigyomlál egy henye jelzöt, egy sületlen mondatot.

Amint így szóról szóra, mondatról mondatra haladnánk és irtanók a körülöttünk sötétedő gatz, egyre világosodnék a tájék. Az az érzésünk támadna, mint az ültetvényesnek, aki szekercéjével mezsgyét hasít a járhatatlan őserdőben. Nem a szavak megbecsülésére oktatnám tanítványaimat elsősorban. Azokból úgyis untig elég van. Arra oktatnám őket, hogy vessék meg az üres és hamis szavakat, mert később csak így becsülhetik azokat a szavakat, melyekben tartalom és igazság van.

Megmagyaráznám nekik, hogy mindig úgy kell írniok, mintha nem volna idejük, torkukon volna a kés, és haláluk előtt csak pár pillanatot kapnának, hogy valljanak legbensőbb titkukról. Megmagyaráznám, hogy mindig úgy kell írniok, mintha helyük se volna, és a körmükre kellene odaszoritaniok életük dióhéj-történetét, mákszem betűkkel. Megmagyaráznám, hogy mindig úgy kell írniok, mintha minden egyes szavukért borsos díjtételt fizetnének, akár a sürgönyzők.

Azt tapasztaltam, hogy az izgatott emberek általában jól fogalmaznak. A halálra ítélt a vesztőhelyen ritkán kezd ilyenféle körmondatokba: „Van szerencsém kijelenteni, hogy nem zárkozhatom el annak megállapításától...”, hanem többnyire tárgyilagos, nemegyszer ötletes is, és minthogy erőszak fojtja belé a szót, a dolgok elevenjére tapint azzal a szokványos, de soha el nem csépelhető fölkiáltásával, hogy: „Éljen a szabadság!” Éppígy cselekszik az is, aki papír vagy pénz híján kényszerül rövidsége. Még sohase olvastam egy sürgönyben, hogy valaki a nagy Élet csókos lovagjának vagy új utak bőszen apostolának nevezte volna magát, abból az egyszerű okból, mert ezek a zöldségek helyet foglalnak a papíron, és pénzbe kerülnek a sürgönyhivatalban. Aki kedvesével egy vidéki pályaudvaron akar találkozni, ezt sürgönyzi: „Esti gyorsal érzem, várj a kijáratnál.” Ez a legszebb líra, csupa szerelem és csók, emellett világos, célratörő is, mintaképe a jó fogalmazásnak. Minden költőnek, regényírónak figyelmébe ajánlom.

Természetesen a rövidséget csak a saját kárunkon tanulhatjuk meg. Eleinte nehéz, fájdalmas megcsonkítani önmagunkat. Sajnálod minden sorodat, melyet papírra vetettél. Amikor törölni akarsz, úgy érzed, hogy tulajdon kezedet, ujjadat kell levágnod. De tévedsz. Nem a kezed az, nem is az ujjad. Csak a zöld, piszkos körmöd. Vágd is le. Nem kár érte.

Gyakorlatul azt tanácsolom, hogy kezd másokon. Végy elő írókat, nagyokat és kicsinyeket egyaránt, és olvasd őket, írónnal kezdedben. Tolsztojjal – megjósolom – nem lesz sok szerencséd. Nála minden szó – csodálatos módon – a helyén van. Még szószaporítása is tömör. Iljics Iván halálából egy betűt se húzhatsz. Ez a remekmű mértéke.

Vannak írók, jó írók is, akiknek szövegéből egy tizedrész hagyható ki, közbeszúrások és kitérések, „ragyogó” részletek, melyek az egészet elhomályosítják. Vannak olyan írók, akiknek könyvéből egy harmadrész, s olyanok is, akiknek könyveiből két harmadrész törölhető. Ritkítsd a szöveget, s ámulva eszmélsz arra, hogy ez mindegyiknek csak használ: a mi jó volt, kitűnő lesz, ami rossz volt, legalábbis tűrhető.

Írósiheder koromban egy folyóirat szerkesztője átadott nekem valami elbeszélést. Egy „előkelő” műkedvelő küldte, „okvetlenül” közölnie kellett. Megkért, hogy fűsüljem meg a tíz gépírt oldalnyi kéziratot, alakítsam át, kedvem szerint hozzam rendbe.

Miután elolvastam, mélységesen elszomorodtam. Lapos volt és bárgyú. Legjobb szerettem volna újat írni helyette. Szerkesztőm azonban lelkemre kötötte, hogy lehetőleg ragaszkodjam a szöveghez. Ennélfogva húzni kezdtem.

Az első mondat – emlékszem – ez volt: „A Nap puffadt aranykorongja haldokolva csorgatta kincses vérét az ájult vidékre.” eltűnődtem, hogy mit tehettek e mondat érdekében? Mindenekelőtt kicseréltem a Nap hencegő nagybetűjét egy szerényebb kisbetűvel. De így is ízléstelen volt, megokolatlanul cifra, tolakodó. Rövidesen rájöttem, hogy itt a napnak semmi esetre sem szabad „haldokolni” és vére semmi esetre sem lehet „kincses”. Kiirtottam ezt a két szót. Akkor bántani kezdett, hogy a napnak „puffadt aranykorongja” van és hogy a vidék „ájult”. Ezeknek a szépségeknek sem kegyelmeztem meg. Most a szöveg ekképpen hangzott: „A nap vérét csorgatta a vidékre.” Egyszerre fölöslegesnek tetszett a vérző nap is, meg a vidék is. A sokat hánytorgatott mondatot ezzel helyettesítettem: „Alkonyodott”. Majd javításomat megint átjavítottam ilyenformán: „Esteledett.” Amint tovább olvastam az elbeszélést, láttam, a következőkből ez is kitészik, tehát töröltem az egész első mondatot. Körülbelül hasonló változáson ment át mindegyik. Végül a tíz oldal egyre zsugorodott. Biztosítalak azonban, hogy tízszer jobb lett.

Nem volt tökéletes, szürke volt és érdektelen, de mégsem volt botrányos. Tökéletes munkát csak úgy végezhettem volna, hogyha minden egyes sorát kihúzzom, címével együtt. Bizonyos írásokat csak így lehet kijavítani. Ilyenkor legfeljebb az író nevét szabad meghagynod. Ezt esetleg ki is lehet nyomtatni, vastag betűvel, a munka nélkül, jelül annak, hogy az illető csak szereplésre tart számot. Olyan vágó ez, melyet nem teljesíteni udvariatlanság.

Pesti Hírlap, 1932. november 27.